

KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ VE SOSYAL POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: İZMİR ÖRNEĞİ

Araş. Gör. Gökhan Hüseyin ERKAN
gokhanerkan@iyte.edu.tr

GİRİŞ

Yerel yönetimler oldukça kapsamlı ve karmaşık bir sorun olan kentsel yoksulluk karşısında kilit konumda bulunan aktörlerdir. Buna karşın merkezi-yerel düzeyde bütünselik politikaların olmadığı durumlarda, en işlevsel oldukları koşullarda bile sorunun çözümüne yönelik önemli engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu bakımdan bir yerel yönetimin günümüz ekonomik ve toplumsal koşullarında yoksulluk sorununu kendi başına çözmesi mümkün görünmemektedir. Kentsel yoksulluk konusu yoksulluğun çözümü için geliştirilen uygulamalar kadar, bu uygulamalara altlık teşkil edecek bilginin elde edilmesi, yoksulluk düzeyinin ölçümü, kente özgü nitelikleri ve yerel yönetimin konuyu ele alış biçimi ile de doğrudan ilişkilidir. İzmir Kenti'nde kentsel yoksulluk konusunda günümüze dek kapsamlı çalışmalar yapılmamış olması, konunun tarihselliği göz önüne alındığında, güncel ve yakın zamanlı pratiklerin değerlendirilmesinde önemli bir engeldir. Bu nedenle, bu bildiri, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel yoksulluk konusundaki müdahale biçimini, mevcut uygulamaların başarı düzeyi üzerinden değil, kente yönelik hazırlanmış en kapsamlı eylem dokümanı olan Stratejik Plan'da belirtilen hedeflere ve faaliyetlere referansla incelemektedir.

KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELEDE YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ VE SOSYAL POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: İZMİR ÖRNEĞİ

Bildirinin başlığı ve içeriğinde, bir sosyal bilim çalışmasının nesnelliği ve geçerliliğine yönelik dikkat edilmesi gereken üç boyut bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yerel seçimler öncesinde, parlamentoda ana muhalefette bulunan bir partinin yerel yönetimler arasındaki en gelişmiş kentlerden birinde, üstelik Büyükşehir Belediyesi'nde, iktidarda olmasından kaynaklanmaktadır. Burada, bu konumda olan bir yerel yönetimin geçmiş pratiklerini, üstelik ülkenin en önemli toplumsal ve ekonomik sorunu olan yoksulluk üzerinden değerlendirirken dikkat edilmesi gereken konular vardır. Bu konuların başında, bu pratiklerin başka yerel yönetimlerdeki tezahürlerinin ve örneklerinin de kıyaslama yoluyla değerlendirmeye katılması zorunluluğu vardır. Tam da bu değerlendirme sayesinde konunun siyasi yaklaşımdan sıyrılıp bilimsel, teknik, bürokratik ve yönetsel düzeyde ele alınabilmesi mümkündür. Ancak bu kıyaslamaya dayalı değerlendirmenin de kendi içinde kısıtları bulunmaktadır. Zira yoksulluk olgusu, en genel çerçevede belirli özellikler gösterse de, belirli coğrafi ve toplumsal formasyonlarda farklı etkenler ve içsel dinamikler açısından farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan yoksulluğun Zorunlu Göç ve onun yarattığı psikolojik travma boyutlarıyla olan ilişkileri ile Batı Kentlerimizde yaşanan genellikle ekonomik temelli yoksulluğun boyutlarının, hem ele alış yöntemi hem de çözüm stratejileri bakımından farklılaşacağı beklenmelidir. Diğer yandan, kıyaslamaya konu olacak kentler ve bu kentlerin yerel yönetimlerinin pratik uygulamalarına konu olan yerel halkın kültürel örüntüleri ve bu uygulamanın yöntem ve araçları eşlenik değildir. Üçüncü olarak, bu tür bir kıyaslamanın yapılabilmesi için ne yerel yönetimlerin ne de ulusal veri tabanının yeterli alan araştırması ve arşiv depolaması yaptığını söylemek mümkün değildir.

*Bu Bildiri TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu Kadın Çalışma Grubu Adına Düzenlenmiştir.

Bir diğer deyişle, yoksulluk sorununun ülke düzeyindeki nitelikleri ve coğrafi farklılaşması kavranmadan, belirli bir kentte çalışılması her koşulda indirgemecilik suçlamasıyla karşı karşıya kalacaktır.

Kıyaslama üzerinden gitmeyecek bir değerlendirme ise, her koşulda, normatif yorumlar doğurmaktadır. Bir kentteki pratiklerin ve tikel uygulamaların eleştirisi üzerinden kurgulanacak bir değerlendirme kolay bir iştir. Üstelik her eleştirinin önemli düzeyde geçerliliği olacaktır. Ek olarak, bunu bir sözlü ve yazılı bildiri üzerinden gerçekleştirmenin, iddiaların yanıtlanması açısından, iddia sahibine, yani bildirinin kendisine, önemli avantajlar sağladığı da görülecektir. Bir diğer deyişle, bu iddialar yanıtlanmadıkça kayıtlara geçecek ve iktidar siyasetinin eleştiri malzemelerinden birine dönüşebilecektir.

Bildiri başlığında bulunan ve dikkate alınması gereken ikinci boyut ise İzmir’de yoksulluk konusunda yeterli düzeyde ve kapsamda çalışma yapılmamış olmasından dolayı bildiri sahibinin yetersiz bilgi-veri üzerine kurguladığı bir sunumun spekülasyon yaratma olasılığıdır. Bu bilgi-veri eksikliği sorunu konunun metodolojik olarak eksik ele alınması sonucunu doğurmaktadır. Bugün İzmir Kentinde yapılmış olan yoksulluk¹ konusundaki sınırlı sayıdaki çalışmalar konunun yeterli olarak ele alınmadığını belirtmektedir. *“Tüm bu sorunlara karşın, son yıllarda en azından İzmir’de yerel yöneticilerin ve biz plancıların gündeminde, gecekondulu ve alt gelir grubu kentlilerin barınma sorunu, neredeyse yer almamaktadır. Bunun bir nedeni, son yıllarda yoğun bir biçimde yaşanmakta olan ekonomik, toplumsal dönüşümler ve buna paralel olarak bilimsel zeminde yaşanan kavramsal tartışmalar olurken, bir diğer nedeni de, bir önceki dönemin gecekondulu ve kaçak yapılarına uygulanan af yasaları ve bu bölgelerin yaşadıkları dönüşümlerdir. Giderek alt gelir grubu kentlilerin barınma sorunu, “onlar kendi sorunlarını çözer” biçiminde görülmeye başlanmıştır.”* (Özdemir, S. vd. 2002; 155). Benzer şekilde İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Stratejik Planı’na altlık teşkil eden ve kentteki ekonomik durum, istihdam gibi verileri içeren tespit ve analizler, İl Geneli verilerine dayalıdır.² Rapordaki veriler Büyükşehir Belediyesi’nin yetki alanı dışındaki nüfusu da kaplamakta, dolayısıyla il merkezinin ve kent merkezinin sosyo-ekonomik profiline ilişkin bir perspektif sağlamamaktadır³. Bir yandan kentin mevcut yapısına ilişkin veriler yetersiz ve il genelinde iken, diğer yandan sorunların tarihsel birikimini ortaya çıkaracak bir veri tabanı yetersizliği bulunmaktadır. Yeterli ve doğru bilgi üzerine kurulmayan teoriler ve pratikler bu bakımdan spekülasyon yaratmaya açıktır. Bu durum aynı zamanda, kentsel yoksulluğun geçmişine ilişkin bir bilginin elde olmamasından dolayı bütüncül kavranmasına engel teşkil etmektedir. Yoksulluk konusu gibi tarihselliği ve oluşum koşulları uzun döneme yayılmış toplumsal sorunların, yalnızca belirli bir tarihsel dönem içinde değerlendirilmesi, onun ilişkili olduğu birikimsel süreçleri dışlamak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, tehlike şu noktadadır: yerel yönetimin yoksulluğu çözmek üzerine geliştirdiği bir uygulama onu belki meşru belki de geçersiz kılacak bağlamından ve

¹ Burada yoksulluk kavramı gecekondulu ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. Buna karşın yoksulluk gecekondudan daha kapsamlı bir olgudur. Basitçe ifade edersek, gecekondulu bir yoksulluk sorunudur ama yoksulluk sadece gecekonduda yoktur. Gecekondulu konusunda da, daha kapsamlı olan ve daha geniş kitleleri kapsayan yoksulluk konusunda da İzmir Kenti’nde yeterli düzeyde çalışma yapılmamıştır.

² Özellikle konumuzla ilgili verilere ilişkin bilgilerin kent düzeyinde değil il genelinde olduğu şu sayfalardan izlenebilir: 28, 29, 32, 64, 65, 66

³ *“İşgücüne ilişkin veriler DİE’nin 2000 yılı raporlarıyla sınırlıdır. DİE Hane Halkı İşgücü Anketi’nden İzmir il merkezi (Güzelbahçe, Narlıdere, Balçova, Buca, Gaziemir, Konak, Bornova, Karşıyaka, Çiğli ilçelerini kapsamaktadır) için elde edilen veriler, 2003 yılına kadar gelmektedir.”* (İzmir BŞB, Stratejik Plan, sayfa 29)

nedenselliğinden soyutlanarak, bir kendinde-şey olarak değerlendirilecektir. Bu durumda, değerlendirmenin kendisi eleştiriye ve çökmeye yatkındır.

Başlıktaki üçüncü dikkate alınması gereken nokta, yoksulluk konusunun kendi niteliklerinden ve onun yerel yönetimlerle ilişkisinden kaynaklanmaktadır. (Kentsel) yoksulluk sorunu hiçbir koşulda yalnızca yerel yönetimlerin kendi başlarına çözebileceği bir sorun değildir. Yapısal olarak, kapitalist üretim biçiminin toplumsal ilişkileri belirlediği toplumlarda, bir diğer deyişle içinde yaşadığımız günümüz toplumunda, yoksulluk sistematik olarak üretilmektedir. Yoksulluğun, bu türden bir üretim ilişkileri ağı içinde azaltılmasına yönelik söylemler ve çalışmalar şüphesiz olacaktır, ancak bu yapısal koşullar içinde yoksulluğun ortadan kaldırılacağını ifade ve vaat etmek, bir ütopya değil kandırmacadır. Dolayısıyla, hane halkının yoksullukla baş etme stratejilerinin başarı düzeyi gibi, yerel yönetimlerin yoksulluğa karşı ürettikleri siyasalar da kısıtlı etkiye sahip olacaktır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin yoksulluğa karşı ürettikleri herhangi bir siyasanın ve uygulamanın başarı düzeyi daha en baştan kırılmaya açıktır. Daha net ifade etmek gerekirse, yoksulluk sorunu, buradaki örnekte olduğu gibi, yalnızca İzmir’e özgü, İzmir kentinde ortaya çıkmış ve İzmir Yerel Yönetimi’nin kendi başına çözebileceği bir sorun değildir. Buna karşın, yerel yönetimler, özellikle son yirmi küsur yıllık toplumsal ve siyasal dönüşümlere bağlı olarak kentsel sorunlar karşısında kilit konumdadır. Her ne kadar belirtildiği gibi yerel yönetimlerin en işlevsel olduğu durumda bile yapabilirliği kısıtlı olsa da, yerel yönetimlerin uygulamaları kentsel yoksulluğun azaltılmasında merkezi konumdadır. Söylem şu şekle de bürünebilir: “Yoksulluk sorunu İzmir’de çıkmamıştır ki İzmir’de çözülsün”. Dolayısıyla, buna yönelik bütünsel ve merkezi-yerel politikaların birbirini desteklediği siyasalara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç karşılanmadığı sürece yerel yönetimin uygulamaları iyi niyetle dahi olsa beklenen başarı düzeyini elde etmede sınırlarla karşılaşacaktır. Bu, aynı zamanda merkezi yönetimin de başarısızlığı anlamına gelecektir. Burada kritik olan nokta, yerel yönetimin bu yapısal sınırlar içinde uygulamalarına rehberlik edecek öncelikler, niyetler ve ilkeleri tanımlamasıdır. Kentsel yoksulluk konusunda yönetsel başarının aranacağı ilk aşama bu noktadır.

Peki, bir yerel yönetimin çağımızın en önemli toplumsal sorunu olan yoksulluk karşısında ürettiği siyasalar ve uygulamalar, yetersiz bilgi kaynaklarının kısık ışığında, siyasi manipülasyona olanak sağlamayacak şekilde nasıl değerlendirilebilir?

Bu soruya yanıt aramak için öncelikle olgunun tanımlanması, kavranması, onu ortaya çıkaran nesnel koşulların belirlenmesi ve kapsamlı stratejiler üretilmesi en temel önkoşullardır. Kentsel dönüşüm projelerinin günümüzdeki pratiklerinde olduğu gibi yoksulluğu yoksulluğun en görünür olduğu gecekondulu alanlarını yıkmak ve apartman daireleri oluşturmak yöntemiyle çözmeye çalışmak, bu önkoşulların tarif edilmemesinden kaynaklanmakta ve sonuçları çok daha yıkıcı, yoksulluğu azaltmak yerine başka bir alana taşımak ve hatta arttırmak olarak ortaya çıkmaktadır.

Bildiride bu metodolojik ve konjektürel sorunları aşmak amacıyla, öncelikle yoksulluk kavramı ve çeşitli tanımları tartışılmaktadır. Ardından, çok kapsamlı ve karmaşık bir konu olan kentsel yoksulluğun, bir yerel yönetim tarafından nasıl ele alınabileceğine yönelik değerlendirmeler yapılacaktır. Takiben, İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kentsel yoksulluk konusunda geçmişteki uygulamalarına değil, bu konuyu nasıl ele almış olduğuna ve gelecekte

*Bu Bildiri TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu Kadın Çalışma Grubu Adına Düzenlenmiştir.

ne tür uygulamalara niyetlendiğine yönelik bir değerlendirme, Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı'na referansla incelenecektir.

Bir yerel yönetim, sorumlu olduğu kentte sorunlar arasında yoksulluk sorununu saymıyorsa, bu iki nedenle olabilir: ya kentte yoksulluk sorunu ciddi düzeyde değildir, ya da yerel yönetim yoksulluk sorununa öncelik vermemektedir. İlk nedenin günümüzde hiçbir kentte geçerli olmadığını görmek zor değildir. Dolayısıyla, ikinci neden üzerine yapılacak bir değerlendirme, yerel yönetimin yoksulluk konusundaki başarısını ölçmeye yönelik bir açılım sağlayacaktır. Burada önem verilen nokta yerel yönetimin geçmiş dönem uygulamalarında yoksulluğa karşı başarılı olma düzeyinden çok, bu soruna eğilmek ve onu çözmek için nasıl bir niyet sergilemiş olduğu ile ilgilidir. Yukarıda da vurgulandığı gibi, yerel yönetimin tek başına uygulamalarıyla yoksulluk sorununu çözmesini beklemek gerçek dışı bir beklenti olacaktır. Bu değerlendirmede, Stratejik Plan'ın seçilme nedeni, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, ilgili yönetmelikler ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından sürülen iki adet stratejik plan rehberinin tanımladığı içeriklerle birlikte kente yönelik en güncel ve kapsamlı tespit, analiz, amaç ve proje metni olmasıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin orta ve uzun vadeli kentsel sorunları çözmeye yönelik stratejilerini listeleyen ve gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği faaliyetlerin incelenebileceği daha kapsamlı ve bütüncül başka bir metin bulunmamaktadır⁴.

Kentsel Yoksulluk Konusunda Tanımlar ve Yaklaşımlar

Kentsel yoksulluk çok kapsamlı ve karmaşık bir olgudur. Kentsel yoksulluk konusundaki çalışmalar daha ilk aşamada, temel tanımlar ve kavramlar konusunda bile sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlardan bir tanesi, kentsel yoksulluk konusunda bir ikircim yaratmaktadır. Kentsel yoksulluk yoksulluğun özgün bir boyutu mudur yoksa yalnızca kentsel alanlarda yaşanan yoksulluğa mı referans etmektedir? Eğer özgün bir yoksulluk biçimi ise onu genel anlamdaki yoksulluktan veya kırsal yoksulluktan ayıran temel özellikler nelerdir? Eğer yoksulluğun yalnızca mekansal olarak kentlerde araştırılması ve bulgulanmasına referans ediyorsa, buna kent içinde yoksulluk demek daha doğru değil midir? Bu ve benzer sorular, oldukça büyük bir literatür yaratmış olmasına karşın, kentsel yoksulluk çalışmalarında net olarak yanıtlanmamış sorulardır. Örneğin, UN-HABITAT (2003) kentsel yoksulluğu kentlerdeki yoksulluk olarak ele alırken, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde tanıımı genel yoksulluktan farklılaştırmamaktadır. Benzer şekilde, yoksulluk sınırı belirlemeleri kırsal ve kentsel alanlardaki yoksulluk için de farklılaşmamaktadır (Lichter ve Johnson. 2007).

Bir diğer sorun, yoksulluk kavramının içeriğinin ve kapsamının genişliği ile ilişkilidir. Kavram ne kadar geniş alınırsa o denli karmaşık hale gelmekte ve operasyonel olarak ölçümü, çözüm önerileri sunulması ve uygulaması sıkıntılar yaratmaktadır. Buna karşın, kavramın genellikle yapıldığı gibi gelir düzeyi ve önceden belirlenmiş yoksulluk sınırları ile kurgulanması olgunun kendisinin farklı toplumsal oluşumlarda ve coğrafyalarda homojenleştirilmesine neden olmaktadır. Bu durum, yoksulluğun çözülmesine yönelik uygulamaların kısmi ve genellikle de etkisiz olması sonucunu doğurmaktadır. Sackrey'e göre (1973: 50), yoksulluğun sorunsallaştırılma biçimi yoksulluğun çözümüne yönelik en uygun

⁴ İzmir Büyükşehir Belediyesi Mali Yıl Performans Programı Raporları Stratejik Plan'a göre hazırlanmış izleme metinleridir. Dolayısıyla bu raporların hazırlanmasında temel doküman yine Stratejik Plan Raporu'dur.

siyasanın belirlenmesinin de ilk aşamasıdır. Buna karşın, literatürün bu tür bir kavramsallaştırma başarısı gerçekleştirdiğini söylemek mümkün değildir.

Bir başka sorun, özellikle pratik çalışmalarda yoksulluk konusunda bir veri kıtlığı yaşanmasıdır. Genellikle ülke ölçeğinde devlet eliyle toplanan kalkınma ve refah düzeyi istatistikleri yoksulluğun homojenleştirilmesine neden ve farklı alanlarda bu olgunun oluşmasında etken olan içsel dinamiklerin yakalanmasına engel, olabilmektedir (Anglin ve Holcomb, 2002). Veri kıtlığı, doğal olarak, olgunun kavranması, ölçülmesi ve çözümüne yönelik olanakların ve stratejilerin de dar kapsamda tutulması anlamına gelmektedir.

Başka pek çok sorun arasından ön plana çıkan bir diğer sorun ise, yoksulluk konusunun kapsamlılığı nedeniyle, genellikle konunun niceliksel boyutlarının çalışmalara dahil edilmesidir. Bu eksikliğe karşın antropoloji alanındaki çalışmalar bağımsızlık, güvenceli olma durumu, öz saygı, kimlik, yakın toplumsal ilişkiler, karar alma özgürlüğü, hukuki ve politik haklar gibi özellikleri de kapsam içine almaktadır (Masika vd, 1997).

Yoksulluk konusunda çok çeşitli tanımlamalar vardır. Genel olarak yoksulluk, insanların en temel fiziksel gereksinimlerinin karşılanamamasına ilişkin bir sorun olarak görülmektedir (UPL, 2002). Yoksulluk, fiyat artışı, ekonomik şok, doğal afet veya ciddi sağlık sorunlarını karşılamaya yönelik kaynakların ve gelirin yetersiz olması (IIED, 2006); mali, davranışsal, zihinsel, ruhsal, fiziksel, destek sistemlerine yönelik ilişkisel, erişimsel, bilgisel kaynakların yetersizliği veya yokluğu durumu (Payne, 2005: 7); mutlak yoksulluk tanımında insanların asgari geçim standartlarını karşılayacak gelir durumunun olmaması durumu⁵, göreceli yoksulluk tanımında içinde yaşanan toplumda asgari geçim standartlarını karşılayacak gelir durumunun olmaması durumu, geçinme (subsistence) yoksulluğu tanımında kaynakların uzun süre kıt olduğu durumda insanların hayatlarını sürdürebilmek için gerekli kaynaklara ve kapasiteye sahip olmaması durumu (UN-HABITAT, 2002); kronik yoksulluk tanımında yoksulluğun sürmesi ve devam etmesinde kilit konumda bulunan koşulların ve geçici dinamiklerin bulunması durumu (Bebbington, A. 2007) gibi belirli olanakların ve kaynakların yetersiz olması durumuna referansla tanımlanmakta ve çeşitlenmektedir.

Bunlar dışında, yoksulluğun ilişkisel tanımları bulunmaktadır. Burada, yukarıda da belirtildiği gibi yoksulluğun bir boyutu değerlendirilmekte veya belirli bir kavram çerçevesinde açıklamalar getirilmektedir. Örneğin Kalkınma Kuramlarında yoksulluk refah düzeyi düşüklüğü ile eşanlamlı kullanılmaktadır (Kabas, 2007). Bir başka kavram olan kırılganlık (vulnerability), yoksulluğun savunmasızlık, güvencesizlik, risk, şok ve baskıya maruz kalma boyutlarına gönderme yapmakta; yetkililik kavramı bireylerin veya hane halkının kişiler arasında el değiştiren kaynakları yönetebilmesinin karmaşık ilişkilerine gönderme yapmakta; sosyal dışlanma kavramı bireylerin veya grupların otoritelerin olmaması veya olanaksızlaştırılmalarıyla açıklanmakta (ILO, 1996, Masika vd. 1997 içinde); değer sahipliği yaklaşımı yoksulluğu yaşamsal araçların mülkiyetinin durumu ile tanımlamakta (Baharoğlu ve Kessides, 2000); kapasite kavramı yoksulluğu düzenli gelir, iş ve üretici değerlerin eksikliği, sosyal güvenlik ağına erişim olanaklarının eksikliği, eğitim, sağlık, bilgi, kredi, su

⁵ Dünya Bankası bu asgari geçim standartlarının günlük 1\$ gelir ile karşılanabileceğini belirlemiştir.

ve sağlık önlemlerine erişimin eksik olması ve son olarak politik güç, katılım, itibar ve saygının eksik olması durumu ile ilişkilendirerek açıklamaktadır⁶ (UNESCAP, 2007).

Dolayısıyla, bu tür yaklaşımlar yoksul olarak belirlenen kesimlere dışsal etkiler ve destek vererek, kapasite artırma yöntemleri kullanarak sorunun çözülmesini önermektedirler. Dışsal bir grup, yetersiz nesnenin kapasite eksikliği ve yetersiz olduğu bileşenleri geliştirecek katkılar sunmaktadır (Brown, LaFond, ve Macintyre, 2001). Bu tür uygulamalar özellikle yerel yönetimler tarafından doğrudan parasal yardım, yemek yardımı gibi maddi boyutlarla veya kısmi eğitim faaliyetleri gibi sürece yayılan desteklerle uygulanmaktadır. Oysa bu tür uygulamaların sürekliliği ve sorunu çözmeye yönelik kapsamı yeterli olmamakta, uygulamaların başarı düzeyi düşük çıkmaktadır.

Aslında, buradaki kapasite ve yetersizlik durumu sosyal politikanın hastalıklı retoriğine işaret etmektedir. Yoksulluğu bir hastalık olarak tanımlamakta, yoksulları belirli becerilere sahip olmayan, sağlıklı, bilgisiz, yeterli düzeyde yaşamalarını sağlayacak parasal kaynaklara erişme ve sahip olma yetileri olmayan iradeler olarak betimlemektedir⁷. Dolayısıyla çözüm önerileri bu eksikliği gidermeye yönelik reçetelere benzetilebilir.

Buna karşın, gerçekte, yoksulluk pratikleri ve öznel görüntüleri, nesnel koşullarının ve dinamiklerinin çözülmesini güçleştirebilmektedir. Bu noktada yoksullukla baş etme stratejileri olarak bireylerin bir anlamda kendi stratejilerini geliştirmeleri söz konusu olabilmektedir. Buna bağlı olarak öznel koşullar ve girişimler yoksulluğun homojenleştirilerek incelenmesinin önünde bir engel haline gelmektedir. UPL'ye göre (2004), Ankara, Zonguldak, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da yapılan alan çalışmalarının karşılaştırmalı örneği yoksulluk konusundaki genellemelerin ciddi bir eleştirisini ortaya çıkarmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Yoksulluk Algısı

İzmir Büyükşehir Belediyesi sorumluluk alanındaki kentte yoksulluğu nasıl ele alıyor? Bir yerel devlet örgütlenmesi olarak resmi bilgileri, İzmir'deki yoksulluğu ne düzeyde ölçmüştür? Bu ve benzer sorulara yanıt verdikten, yani uygulamalarının altyapısını ve bilgi kaynağını hazırladıktan sonra, bir yerel yönetimin yoksulluk konusundaki uygulamalarını değerlendirmek mümkündür.

Yukarıda da değinildiği gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planı⁸, kente ilişkin en temel eylem rehberi ve bilgi kaynağıdır. Stratejik Plan'da bulunan ve kentteki yoksulluk sorununa ilişkin uygulamalara temel teşkil eden bilgiler aşağıda özetlenmektedir.

⁶ UNDP, UN-HABITAT ve UNESCAP'ın kullanmakta olduğu bu yaklaşım Amartya Sen'in çalışmalarına dayanmaktadır.

⁷ Charles Sackrey (1973) bu yaklaşımı Cehennemlik Yoksullar Teorisi (Theory of Unheavenly Poor) kapsamına alarak eleştirir. Teori isminin Türkçe'ye çevrim kusuru şahsıma ait.

⁸ Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanmış olan stratejik planların, ilk örnekler olduğu için, çeşitli sorunları bulunmaktadır. Bunun başında, paydaş analizinin bir analiz değil listeleme üzerine kurulmuş olması, GZFT analizinin yeterince önem verilmeden hazırlanmış olması, faaliyetler arasında bütünlüğün ve eklemlenmenin yeterince organize edilememiş olması, performans kriterleri ve ölçütlerinin tanımlanmasında güçlükler olması gibi sorunlar gelmektedir. Ancak bu tür sorunlar kamu kurum ve kuruluşlarının değil merkezi yönetimin stratejik planı yasalaştırırken düzenlediği özetleme ve onay durumu ile ilişkilidir. Stratejik planlar üzerinde DPT Müsteşarlığı, yerel yönetimlerde kapasite geliştirme yöntemi olarak,

1- “İzmir ili; kişi başına gelir düzeyi, sanayileşme derecesi, ihracat ve ithalata katkısı, sanayi istihdamının yüksekliği, ekonomik faaliyetin çeşitliliği ve zenginliği açısından Türkiye’nin en gelişmiş illeri arasında olup, DPT’nin 2003 yılı sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında 81 il arasında üçüncü sırada yer almaktadır... Bununla birlikte, son yıllarda İzmir ilinde GSYİH’nın artış hızı Türkiye ortalamasının altında seyretmektedir. Ekonomik krizin yaşandığı 1994 yılını takip eden 6 yıl içinde GSYİH’nın sabit fiyatlarla yıllık bileşik büyüme hızı Türkiye’de yüzde 4,5, Ege Bölgesi’nde yüzde 4 olarak gerçekleşirken, İzmir’de yüzde 3,2 olmuş ve İzmir’in Türkiye’nin GSYİH’sı içindeki payı yüzde 8,2’den yüzde 7,6’ya inmiştir. Ülke gelirinde İzmir ilinin göreceli payındaki bu durgunluk ve hatta gerileme eğiliminin ardında yatan temel etmenler arasında girişimcilik yapısı, kamu yatırımlarının azalması, teşviklerin ve özel sektör yatırımlarının gerilemesi, yabancı sermayeli yatırımların çekilememesi ve hatta var olan yatırımların kaçışı, yerel sermayenin İstanbul’un çekimine kapılması, ekonomik krizler vb. sayılabilir.” (sayfa 28).

2- “Hane başına düşen kişi sayısı bakımından İzmir’de 100 kişiye 35 konut, hane başına da yaklaşık olarak 4 kişi düşmektedir. Bu açıdan bakıldığında İzmir Türkiye’de İstanbul, Bursa, Ankara ve Antalya gibi kentler arasında en uygun konut koşullarına sahip şehir gözükmektedir.” (sayfa 64)

3- “İzmir’de 1000 kişi başına düşen kayıtlı suçlu oranı 4,18’dir. Bu açıdan İzmir Adana’dan sonra en güvenli kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte taraftan Türkiye’deki kentlerin genelinin Avrupa kentlerinden daha düşük suç soranlarına sahip olduğu görülmektedir (Eurostat, 2003, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Verileri 2004)”. (sayfa 65)

4- “şehir karşılaştırmasında İzmir, işsizlik oranları açısından Türkiye’de İstanbul’dan sonra ikinci en yüksek işsizlik oranına sahip şehirdir⁹... Diğer kentlerle karşılaştırıldığında İzmir’deki kadın işsiz nüfus oranı, Türkiye genelinde en yüksek orana sahiptir. İzmir’deki kadın işsiz nüfus oranı %28,2, erkek işsiz nüfus oranı %14,5’tir... Türkiye’deki kentler içinde İzmir, okur-yazarlık bakımından 4. en yüksek orana sahiptir. Ancak oranların yüzdesine bakıldığında İzmir ile İstanbul, Ankara ve Antalya arasında oldukça küçük sayısal farklar bulunmaktadır (DİE İl Göstergeleri 2003).” (sayfa 66)

Bu durum tespitinden sonra Büyükşehir Belediyesi çeşitli konularda kurumsal GZFT¹⁰ analizi yapmıştır. Ancak GZFT analizinin dili ve detay düzeyi bir değerlendirme yapabilmek için uygun değildir. Buna karşın analiz sonucunda ortaya çıkan tespitlerde konu ile ilişki kurulabilecek birkaç nokta bulunmaktadır.

“ **Güçlü Yönler**

- Kar kaygısı gütmeden hizmet sunabilen bir kurum olması

sadece rehber hazırlama (iki adet rehber hazırlanmıştır) ve tavsiye niteliğinde (Ek-7, Genel Gerekçe) yetki üstlenmiştir. Dolayısıyla, yerel yönetimlerin bu planları merkezi yönetimin gözetiminde ve desteğinde gerçekleştirilmemiş olduğu için yetersizlikler göstermektedir.

⁹ Bu bulgular, genellikle işsizlik ve suç oranı arasında doğrusal ilişki olduğunu savlayan yaklaşımların tersini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle, gecekondü alanlarının ve kentsel dönüşüme konu olan alanların güvensizliğini gerekçe göstererek yıkılmasını öngörmek ve meşrulaştırmak İzmir için geçerli olmayacaktır. Şüphesiz, bu geçerli olmama durumu Stratejik Plan’da belirtilmiş olan İl Geneli verilerinden ve yalnızca iki değişkenli bağıntıdan çıkarılabilecek bir bulgudur.

¹⁰ İngilizcesi SWOT analizi olan yöntem (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Tehditler, Fırsatlar)

- Yeterli mali kaynak ve imkanlara sahip olması
- Fiziki çalışma koşullarının yeterli olması
- Eğitimli, nitelikli ve deneyimli personele sahip olması
- Teknolojik altyapının yeterli olması
- Sayıca yeterli personele sahip olması
- Hizmet araç, gereç ve ekipmanın yeterli olması

Zayıf Yönler

- Nitelikli ve teknik personel eksikliği
- Hizmet tesislerinin ve çalışma mekanlarının yetersiz olması

Tehditler

- Gecekondulaşma
- Çarpık Kentleşme ve imar aşarı
- İşsizlik
- İzmir'in göç alması
- Yeşil alanların hızla azalması
- Özelleştirme politikaları

Fırsatlar

- İşgücü temin kolaylığı
- Kentsel merkezleşme ve yoğunluk" (sayfa 68-70)

Buradaki analiz sonuçlarındaki, örneğin nitelikli ve deneyimli personel varlığı, tesis yeterliliği gibi hem güçlü hem zayıf yön olarak belirlenmiş çelişik ifadeler bu çalışmanın konusu değildir. Ancak, bu analizden çıkan sonuç bir yerel yönetim birimi olarak Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel sorunlar karşısında mali, örgütsel ve teknik açıdan kurumsal kapasitesinin yeterli olduğu izlenimi vermektedir.

Bütün bu durum tespiti ve analizlerin ardından Büyükşehir Belediyesi'nin 2006–2017 döneminde gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği faaliyetler listelenmektedir. Diğer bir deyişle, yukarıdaki bilgiler ve sorun tanımlamalarına dayanarak, yapılması gereken işler bir programa bağlanmaktadır. Büyükşehir Belediyesi'nin bu dönemde İzmir'deki yoksulluk konusunda yapmayı planladığı faaliyetler, bu konuyu hem nasıl ele aldığını hem de ne tür uygulamalar gerçekleştireceğini belirtmektedir.

- *Mevzuatın ön gördüğü Kent Konseyi Yönetmeliği taslağında ön görülen özel ilgi gruplarına ait Yerel Gündem 21 meclislerinin oluşturulması ve belediye birimlerinin meclislere katılımının sağlanması*

- Özürlüler Meclisi
- Yaşlılar / kıdemli hemşehriler
- Çocuk Meclisi
- Gençlik Meclisi
- Kadınlar Meclisi
- Mahalle Meclisleri (sayfa 80)

- “Hedef: Tüm kentin planlı ve sağlıklı gelişmesini sağlamak için kentin sağlıklı yapılaşmış çarpık kentleşmiş bölgelerinin yenilenmesi (sayfa 92)
- “A Belediye taşınmazlarının kentsel yenilemeye ve dönüşüme yönelik olarak değerlendirilmesi (sayfa 92)
- “B Kentsel Yenilemeye yönelik Toplu Konut yapılması”(sayfa 92)
- ilçe/ilk kademe belediyeleri ve ilgili kurumlar ile Kentsel Yenilemeye yönelik ortak projeler yürütmek (sayfa 93)
- Gecekondu bölgelerinde arsa tahsisi yapılması (sayfa 93)
- Gecekondu yasasına istinaden gecekondu arsa ve konut tahsisi (sayfa 93)
- Belediyemize ait sosyal konutların dar gelirli vatandaşlara tahsisinin sağlanması (sayfa 94)
- İzmir Büyükşehir Belediye sınırları içinde yaşayan herkese yataklı ya da ayaktan eşit olarak kaliteli, ekonomik sağlık hizmeti sunmak, sağlık konusunda bilinçlenmiş bir toplum oluşmasını sağlamak. (sayfa 101)
- Hedef: Kentin desteğe ihtiyaç duyan kesiminin ihtiyaç duydukları alanlarda desteklenmesi¹¹”
- İhtiyaç sahibi öğrencilerin tespiti önceliklendirilmesi ve ihtiyaçlarının temini
- Kadın, işsiz genç ve çocuklara dönük mesleki eğitim, beceri ve kültürel eğitim ile yaşam kalitesini arttırarak toplum bilincini yükseltmek amacıyla sosyal kültürel ve sportif aktiviteler yapılabilecek, psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmetleri verilecek semt merkezleri işletmek
- Risk altındaki çocukların sokak çocuğu olmalarını engellemek amacı ile sosyal destek merkezleri kapsamında eğitim çalışmaları yapılması
- Fakir, muhtaç ve ihtiyaçlı kişilere yardım amaçlı ayni ve nakdi yardımların yapılması
- Başarılı ve ihtiyaçlı üniversite öğrencilerine burs verilmesi
- Maddi koşulları elvermediği için engelli malzemesi alamayan kişi ve kurumlara malzeme temini
- Engelli kişilere (çocuklar ve zihinsel engelliler hariç) mesleki, hukuki, psikolojik, kültürel ve sosyal faaliyetler ile destek sağlamak özgüvenlerini kazanmaları ve yaşam kalitelerini arttırmaya yönelik Engelli Merkezinin faaliyeti
- Engelli, kimsesiz, hasta yaşlı ve bakıma muhtaç insanlar ile ihtiyaçlı çocukların tespit edilerek sağlık-bakım hizmetlerinin evlerinde verilmesi ve/veya ilgili merkezlere yönlendirilmeleri.
- İhtiyaçlı öğrencilere üniversite öğrencilerince etüt çalışması”

Bu faaliyetlerle birlikte diğer tüm faaliyetler aşağıda belirtilen vizyonu gerçekleştirmeye yöneliktir:

İzmir Kent Vizyonu

Kentlilik bilincine sahip, turizm, ticaret ve yüksek teknolojide öncü, Akdeniz'in kültür ve sanat merkezi liman kenti olmak

İzmir Büyükşehir Belediye Vizyonu

Uygarlıkların mirasını yaşatan, doğayı koruyan, bilgiyi esas alan yönetim anlayışıyla, kentli ile geleceğin İzmir'ini kuran çağdaş, güvenilir belediye olmak.” (sayfa 21)

¹¹ (bu hedefe ilişkin alıntılanmış tüm faaliyetler sayfa 105'te)

Genel Tespitler Ve Değerlendirme

Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Plan'da kentsel yoksulluk konusuna nasıl yaklaştığını değerlendirebilmenin önünde bir takım sorunlar bulunmaktadır. Temel olarak, İzmir için tanımlanmış vizyonlarla uyumlu bir faaliyet listesi bulunmaktadır. Vizyonlar kapsamında doğrudan kentsel yoksulluk alanına ilişkin bir ifade bulunmasına gerek olmasa da, açıklama metinlerinde ve analiz sonuçlarında konunun öncelikler arasında yer almadığı görülmektedir. Diğer yandan, kentsel yoksulluk konusunda kapsamlı bir müdahale stratejisi üretilmesinden çok, tikel uygulamalar ve belirli hedef grupların desteklenmesi şeklinde parçacı müdahaleler önerildiği görülmektedir. Buradaki yaklaşım UNDP, UNESCAP ve Amartya Sen'in kapasite yaklaşımı ile paralellik göstermektedir. Aşağıda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel yoksulluk konusunu ele aldığı kapsam kadar genellik içinde bir takım sorunlar incelenmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanı İzmir ili değil, 5216 sayılı yasa ile tanımlanmış İzmir Büyükşehir Belediye sınıridir. Oysa Stratejik Plan'daki veriler genellikle il düzeyinde ve yetersizdir. Büyükşehir sınırları içindeki nüfusla il genelindeki nüfusun profilinin çok önemli farklılıkları bulunabilmektedir. Bu nedenle kentteki yoksulluk düzeyi ve nitelikleri yeterli düzeyde değerlendirilememektedir.

Stratejik Plan'ın verileri en güncel, ama o da kısmi şekilde, 2003 yılına kadar gelmektedir. Sağlıklı değerlendirme yapabilmek, uygulama aşamasına geçebilmek için, öncelikle "bilmek" gereklidir. Büyükşehir Belediyesi deneyimli, nitelikli ve eğitimli personelin güçlü bir yönü olduğunu belirtmektedir. Bu yön "bilen kişilerin" olması değil, "bilgiye sahip bir kurumun" gerçekleştirilmesi ile anlam kazanacaktır. Bu bilginin kentte geçmiş pratiklerin sonuçlarının da değerlendirilmesine olanak sağlayacak bir birikim taşınması gereklidir.

Yoksulluk konusunda doğrudan müdahalelerin başarı düzeyi yukarıda vurgulandığı gibi kırılgandır, ancak bir yaklaşım geliştirilmesi müdahalelerin ilk aşaması için yeterli olabilir. Buna karşın Stratejik Plan'da yoksulluk ve dezavantajlı kesimlere yönelik ciddi ve bütüncül siyasalar üretilmemiştir.

Stratejik Plan'da kişi başına konut ve hane halkı büyüklüğü ile doğrudan ilişki kurulmakta, İzmir'in benzer nitelikteki kentler arasında en iyi konut koşullarına sahip kent olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Ancak konutların yeterlilik, dayanıklılık, sağlıklı çevre koşullarına sahiplilik gibi boyutları değerlendirmeye katılmamaktadır. Nazım Plan'da toplam alanının yaklaşık üçte biri "İyileştirme-Sağlıklaştırma Yapılacak Alan" kapsamına alınmış bir kentin en iyi konut koşullarına sahip kentlerin başında gelmesi pek kabul edilebilir görünmemektedir.

Aynı ve nakdi yardım biçiminde sunulan destek mekanizmaları süreklilik arz eden kalıcı çözümler olmaktan uzaktır. Üstelik bu uygulamalar başka kentlerdeki benzer pratiklerin de gösterdiği gibi genellikle popülizm eleştirisini meşru kılacak biçimlere bürünebilmektedir.

SONUÇ

Bu bildiride, bir yerel yönetim birimi olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel yoksulluk konusundaki yaklaşımı ve uygulama hedefleri incelenmiştir. Bu inceleme,

*Bu Bildiri TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu Kadın Çalışma Grubu Adına Düzenlenmiştir.

Büyükşehir Belediyesi'nin kentin belirli yoksulluk alanlarındaki geçmiş pratikleri üzerinden değil, bu sorunu nasıl kavramsallaştırdığı ve ne tür bir yaklaşımla sorunları ele almayı taahhüt ettiği üzerinden yapılmıştır. Önemli düzeyde bir sorun olarak tanımlamadığı durumda, pratiklerin de bu düzeyde değerlendirilmesi gerekecektir. Kente yönelik bütüncül siyasaların ve faaliyetlerin izlenebileceği en temel doküman olan Stratejik Plan bu yönden inceleme konusu olmuştur. Genel bir sonuç olarak şu ortaya çıkmaktadır: İzmir Büyükşehir Belediyesi için kentsel yoksulluk sorunu yeterli önem verilmeyen bir alanda bulunmaktadır. Kentsel yoksulluk sorunu genellikle konut sahipliği ile ilişkilendirilmekte, yoksulluk sorunundan çok gecekondulu sorunu olarak ele alınmaktadır. Diğer yandan, dezavantajlı kesimlere yönelik iyileştirme ve destek faaliyetleri geliştirileceği belirtilmektedir. Özellikle, kadın, çocuk, yaşlı, hasta ve engellilere yönelik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitli merkezler aracılığıyla kurumsallaştırılması hedeflenmektedir.

İşsizlik sorununa yönelik olarak Stratejik Plan'da kentin hem kamu hem de özel sektör yatırımları bakımından gerilediği, ticarete dış açık verir konuma geldiği belirtilmektedir. Bu noktada özel sektörün kentte işsizlik, özellikle de kadın işsizliği konusunda yatırım yapmasını beklemekten çok, kamu sektörünün müdahale araçları geliştirmesi ve kentte yine özellikle kadınların çalışma koşullarına ve istihdam olanaklarına yönelik eğitim ve iş alanı çalışmaları yapması gerekmektedir. Kadın işsizlik oranının en yüksek oranda bulunduğu kentlerden birisi olması, bu alanda yerel yönetime önemli görevler yüklemektedir.

Kentte yenileme ve dönüşüm projeleri kentsel yoksulluk ve gecekondulu sorunlarını çözecek yöntemler olarak tanımlanmaktadır. Ancak, günümüzdeki kentsel dönüşüm projeleri bu sorunu çözmekten çok gayrimenkul sektörüne kar oluşturan ve orta-üst gelir grubuna konut üretimi ile sonuçlanan bir uygulamaya dönüşmüştür. Bu uygulamanın farklı kentlerdeki sonuçları dramatiktir. Dönüşüm projeleri ile yapılan yıkım sonucunda yoksulluk ya gecekondudan apartman dairesine taşınmakta ve burada sürmekte, ya da gecekondulu alanları yıkım sonrasında başka bir bölgeye kaymaktadır. Bu noktada, kapsamlı ve ulusal düzeyde kurgulanmış bir dönüşüm planlaması ve konut sunum stratejisi geliştirilmesi gerekmektedir.

Kentsel yoksulluk kapsamlı ve karmaşık bir sorundur. Bu sorunla tikel uygulamalar ve kısa vadeli destek projeleri ile mücadele etmek yeterli değildir. Çağımızın bu en önemli toplumsal ve ekonomik sorunu, aynı yapısal koşulların var olması durumunda, kapsamlı sosyal refah devleti uygulamaları, orta ve uzun vadeli düzenlemeler, yerel yönetim ve merkezi yönetimin birlikte bütünleşik projeler üretmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu tür bir müdahale için ilk aşama, yoksulluk konusuna ilişkin yeterli düzeyde bilgi elde edilmesi ve farklı coğrafyaların içsel dinamiklerinin kavranmasını içermektedir. Hizmet sunduğu kentlilere en yakın ve en yetkili idari birim olan İzmir Büyükşehir Belediyesi bu türden bir envanter çalışmasını geçmişte gerçekleştirmemiş ve dolayısıyla kentindeki yoksulluk sorununa ilişkin kapsamlı bir strateji geliştirememiştir. Benzer durum bütün kentlerimiz için geçerlidir. Dolayısıyla ilk aşamada Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planı'nda da belirttiği gibi ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde, bu tür bir çalışmayı gerçekleştirmesi beklenmektedir. İzmir kentindeki yoksulluğun düzeyi belirlendikten ve dinamikleri kavrandıktan sonra bütüncül müdahaleler ile sorunu aşmaya yönelik stratejiler geliştirilebilir.

*Bu Bildiri TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu Kadın Çalışma Grubu Adına Düzenlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Anglin Roland ve Holcomb Briavel. 1992. "Poverty in Urban America: Policy Options." *Journal of Urban Affairs*. Volume 14. Number 3 / 4. pages: 447 – 468
- Baharoglu,D. ve Kessides,C. *Urban Poverty*. Volume 2 – Macroeconomic and Sectoral Approaches. Chapter 16. World Bank. 2000
- Bebbington, Anthony. 2007. *Social Movements and the Politicization of Chronic Poverty*. *Development and Change* 38(5): 793–818 (2007). C Institute of Social Studies 2007. Published by Blackwell Publishing, 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK and 350 Main St., Malden, MA 02148, USA
- Brown,L., LaFond,A., and Macintyre,K. (2001). *Measuring Capacity Building*. Carolina Population Center. University of North Carolina. NC. March 2001
- IIED. 2006. "A pro-poor urban agenda for Africa: clarifying ecological and development issues for poor and vulnerable populations." *Human Settlements Discussion Paper Series*. Theme: Urban Change 2. International Institute for Environment and Development. United Kingdom
- İzmir BŞB. *Stratejik Plan*. 2006-2017
- Kabas, Tolga. 2007. "Yoksulluğun Çok Boyutlu Olarak Ölçülmesi ve Ülkeler Arasında Yoksulluk Sıralamalarının Yapılması" *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 2007, s.375-394
- Lichter Daniel ve Johnson Kenneth. 2007. "The Changing Spatial Concentration of America's Rural Poor Population". *Rural Sociology*, 72-3. 2007. p: 331-358
- Masika Rachel, vd. 1997. *Urbanisation and Urban Poverty: A Gender Analysis* Report prepared for the Gender Equality Unit, Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) Institute of Development Studies. ISBN 1 85864 347 3
- Özdemir, S., Arıcan, B., Avar, A., Güçer, E., Şenol, P., Kompil, M., Sevinç, N., Yankaya, U., Velibeyoğlu, H., Bektaş, B., "İmar Afları Sonrasında İzmir'de Geçekondu Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara, 2002. sayfa: 127-155.
- Payne, R.K. (2005) *A Framework for Understanding Poverty*. Fourth Revised Edition. aha!Process.Inc. USA
- UNESCAP. 2007. *Urban Poverty and The Working Poor: Facing the Challenges of: Urbanization and Urban Poverty in Asia and the Pacific*. E/ESCAP/CPR (4)/4 24 September 2007
- UN-HABITAT. 2003. *The Challenge of Slums*. *Global Report on Human Settlements 2003*. Earthscan Publications Ltd. London and Sterling, VA.
- UPL (2002). *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri, Ankara Örneği*. Der: Doç.Dr.H.Tarık Şengül, Prof.Dr.Melih Ersoy. ODTÜ. Ankara, Mayıs 2003, 3.baskı
- UPL (2004) *Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk*. Der: Doç.Dr. H. Tarık Şengül, Prof.Dr.Melih Ersoy. ODTÜ, Ankara, Mart 2004